

בס"ד

מסכת ברכות

מסכת ברכות עוסקת בג' נושאים: א-ג - ק"ש. ד-ה - תפילה. ו-ט - ברכות.

שם המסכת ברכות, משום שגם ק"ש ותפילה קשורים לברכות - ק"ש משום ברכותיה, ותפילה היא י"ח ברכות.

הטעם שמסכת ברכות נשנית בסדר זרעים (לכאורה קשורה יותר למועד), י"א מפני ברכות הנהנין שמברכים על הזרעים ואגב זה ברכות ק"ש ותפילה, וי"א מפני חשיבות ותדירות מצוות אלו פתח בהם בתחילת המשיניות.

פרקים א-ג עוסקים בדיני קריאת שמע: פרק א' וחצי פרק ב' בתנאי קיום המצוה. וחצי פרק ב' ופרק ג' בפטורים מקריאת שמע.

פרק א' עוסק בצורת המצוה לכתחילה הנוגעת לכל אדם, ופרק ב' עוסק במקרים ואנשים מסויימים ובקריאה שלא כצורתה הרגילה.

פרק א - כללי דיני ק"ש

פרק זה עוסק בדינים הבסיסיים של ק"ש: זמנה, אופן קריאתה, הנלווה לקריאתה. בכל הדינים שבפרק יש חילוק בין ערבית לשחרית.

מאימתי קורין - פתח בזמן הקריאה משום שזה ביאור ציווי התורה 'בשכבך ובקומך' כדאיתא בגמ' "תנא אקרא קאי". וכן הדיון במשנה ג' תלוי בביאור 'בשכבך ובקומך'.

הנלווה לקריאתה

זמנה

ד - ברכות ק"ש, שינוי בברכות

א - בערבית, מעשה, הרחקות

ה - זכירת יציאת מצרים בלילה

ב - בשחרית, אחר זמנה

אופן קריאתה

ג - מצב הגוף, מעשה

פרק ב - פרטי דיני ק"ש

חצי פרק עוסק בתנאי הקריאה, וחצי פרק עוסק בפטור מק"ש.
למה קדמה שמע - כאן לראשונה נזכר מה הם פרשיות ק"ש, ע"כ מפרש כאן טעם סדרן.
האומנים קורין - מכאן ואילך עוסק באנשים מסויימים.
חתן פטור - נסמך לאומנים שהתירו להם משום טרדתן לקרוא במקומן (נחלקו הפוסקים אם התירו גם לכל אדם), וחתן משום טרדתו במצוה פטור לגמרי.
מעשה דרבן גמליאל - אגב המעשה בק"ש הביא ב' מעשים נוספים הדומים, שכולם עוסקים בשוני רבן גמליאל משאר האנשים ביראתו בגופו ובעבדו, וכן רחץ בלילה הראשונה דומה לקרא בלילה הראשון, ומות טבי דומה למות אשתו.

תנאי הקריאה	פטור חתן
א - כוונה, הפסק לשלום	ה - חתן, מעשה דרבן גמליאל
ב - גדר בין הפרקים, טעם סדר הפרשיות	ו - רחיצה באנינות לילה
ג - השמעה לאזנו, דקדוק, למפרע, טעות	ז - תנחומי עבדים
ד - קריאה במקום לא יציב	ח - חתן אם רשאי להחמיר

פרק ג - הפטורים מק"ש ומשאר מצוות

פרק זה ממשיך בפטורים מק"ש: א-ב - העוסקים במת הפטורים משום טרדא ועסק במצוה בדומה לחתן. ג - נשים עבדים וקטנים שפטורים לגמרי. ד-ו - בעל קרי שאסור בברכות שאינו פטור אלא חייב לטבול, ונסמך לו דיני הרחקה מצוואה אגב טבילה במים הרעים וכן משום שדומה לו שאסור בק"ש ואינו פטור.

בפרק הקודם עסק רק בק"ש ופרק זה עוסק אף בשאר מצוות, יתכן שזה הטעם שחתן נשנה בפרק הקודם ששם עוסק רק בפטור מק"ש (נחלקו הפוסקים לגבי שאר מצוות).

מי שמתו - המשנה עוסקת בעוסקים במת לפי סדר המקרים: אנינות, לוייה, שורה.

נשים ועבדים וקטנים - צ"ב מה עניין מזוזה למס' ברכות, יתכן משום דאיתא בגמ' דהוה אמינא שפטורים משום דאיתקש לתלמוד תורה, וההיקש הוא בק"ש בפרשת והיה אם שמוע.

העוסקים במת

א - אונן, נושאי המטה

ב - שורה

נשים עבדים וקטנים

ג - חיובם בה' מצוות

בעל קרי

ד - בברכות ק"ש ומזון

ה - בתפילה, כיסוי בטבילה, הרחקה מצוואה

ו - בעל קרי עם טומאה נוספת

פרק ד - כללי דיני תפילה

פרקים ד-ה עוסקים בדיני תפילה: פרק ד' בדינים הבסיסיים, ופרק ה' בדינים פרטיים. יש כמה הקבלות בין פרקים א-ב בק"ש לפרקים ד-ה בתפילה: בפרק ד' עוסק בזמן ובטופס ובמצב הגוף, מקביל לפרק א'. בפרק ה' עוסק בכוונה והפסק וטעות, מקביל לפרק ב'. ר' נחוניא בן הקנה - קשור למשנה הקודמת שעסקה בזמני התפילות, וכן למשנה הבאה שעוסקת בתוכן התפילה.

המהלך במקום סכנה - קשור למשנה הקודמת שבמקום סכנה אינו חייב בשמונה עשרה. היה רוכב על החמור - נסמך למשנה הקודמת שעסקה במהלך.

הזמן	תפילה בדרך
א - ד' תפילות	ה - רוכב על חמור
ב - תפילות ביהמ"ד	ו - יושב בספינה
טופס התפילה	מוסף
ג - מהי תפילת י"ח	ז - צורך מניין למוסף
ד - תחנונים, תפילה קצרה	

פרק ה - פרטי דיני תפילה

הפרק עוסק בפרטי דיני תפילה: כוונה, הוספות בתפילה, טעות בש"ץ.

אין עומדין להתפלל - הפרק מתחיל בדין כוונה והפסק מקביל לפרק ב' שהתחיל בכוונה והפסק בק"ש, אלא שבתפילה שעומד לפני המלך אין די בכוונה רגילה אלא בכובד ראש ושהייה, וכן ההפסק חמור יותר.

מזכירין גבורות גשמים - יתכן שנשמך למשנה הקודמת שאסור להפסיק לשלום אך להוסיף בתפילה מותר.

האומר על קן ציפור - קשור למשנה הקודמת שמוסיף בתפילתו, וכן קשור להמשך בדיני טעות שהוספות אלו הם טעות, ואיתא בירושלמי שמדובר בש"ץ וכן משמע לשון 'משתקין אותו' וקשור להמשך שעוסק בש"ץ.

טעות בתפילה

דיני תפילה

ג - שבחים שמשתקים עליהם, ש"ץ שטעה

א - כובד ראש ושהייה, הפסק

ד - הנהגת ש"ץ בברכת כהנים

ב - מקום הוספות התפילה

ה - משמעות טעות בתפילה

פרק ו - ברכות הנהנין

פרקים ו-ט עוסקים בהלכות ברכות: ו - ברכת הפירות. ז - ברכת המזון וסעודה. ט - ברכות השבח וההודאה.

פרק ו' עוסק בברכת הפירות: א-ד - טופס הברכה. ה-ז - ברכה הפוטרת מאכלים או אנשים אחרים. ח - ברכה אחרונה חשובה ושתיית מים.

היו לפנינו מינים הרבה - למ"ד בגמ' שמדובר בברכותיהם שוות והנידון מה יפטור את השאר לפי"ז המשנה קשורה למשניות הבאות שעוסקות בברכה הפוטרת, ולמ"ד בשאין ברכותיהם שוות הנושא כאן הוא קדימה ולא פטור.

ברך על היין שלפני המזון - המשנה עוסקת בכמה דינים לפי סדר הסעודה: יין ופרפרת לפני המזון, פת ויין בתוך הסעודה, מוגמר אחר הסעודה.

השותה מים לצמאו - צ"ב למה הובא בסוף הפרק ולא במשנה ג' שעוסקת בברכת שהכל, יתכן שנשמך לר"ע שאם אכל שלק והוא מזונו מברך ג' ברכות שהברכה תלויה במצב גופו, ואף כאן הברכה תלויה במצב גופו אם הוא צמא, ושניהם נסמכו למשנה של עיקר וטפל, שבכולם הברכה נקבעת לפי צורת האכילה.

ברכה הפוטרת

ד - קדימה בברכות

ה - מה פוטר

ו - מתי מוציא אחרים, המברך על המוגמר

ז - עיקר וטפל

טופס הברכה

א - ברכת גידולי הארץ

ב - שינוי בברכתם

ג - ברכת שהכל

ברכה אחרונה

ח - ברכה אחרונה חשובה, השותה מים

פרק ז - דיני זימון

הפרק עוסק בדיני זימון בברכת המזון: א-ב - מתי חייבים בזימון. ג - נוסח הזימון. ד-ה - חילוק וצירוף לזימון.

נשים עבדים וקטנים - הטעם שלא הובא במשנה א' ברשימה שאינן מצטרפין, משום שנשים מזמנות לעצמן וכן עבדים ורק לצרף ביחד א"א משום פריצות, וקטן נשנה איתם אגב שאר מקומות שנשנו יחד. **שלושה שאכלו כאחד אינן רשאים ליחלק** - נסמך למשנה הקודמת שיש חילוק בין שלושה לעשרה וע"כ עשרה אינן נחלקים.

שתי חבורות - המשנה הקודמת עסקה בחילוק חבורה אחת ומשנה זו עוסקת בצירוף שתי חבורות. **אין מברכין על היין** - צ"ב למה נשנה כאן ולא בפרק ו' בברכת היין, יתכן מפני שנוגע לברכת הזימון ששם לכו"ע צריך מזיגה כדאיתא בגמ'.

נוסח הזימון

חיוב זימון

ג - שינוי הברכה לפי מספר האנשים

א - ג' כאחד, מאכלים ואנשים המצטרפים

ב - נשים עבדים וקטנים, שיעור המאכל

חלוקה וצירוף

ד - חלוקת חבורה

ה - צירוף ב' חבורות, מזיגת יין במים

פרק ח - מחלוקות ב"ש וב"ה בסעודה

פרק ח' עוסק בח' מחלוקות ב"ש וב"ה בסעודה, ה' מתוכם עוסקות בקדימה.

סדר המחלוקות לפי סדר הסעודה: קידוש, נט"י, מפה, מים אחרונים, ברהמ"ז, הבדלה. אח"כ מקריים שונים שלא בסדר הרגיל - מי ששכח לברך ומי שאין לו אלא כוס אחד.

נר ובשמים והבדלה - הטעם שעוסק כאן בדיני הבדלה, לכאורה אגב סדר ברכת המזון עם הבדלה, ויתכן שההבדלה היא חלק מסעודות השבת. יש לשים לב שבכל מסכת שבת במשנה לא נזכר קידוש והבדלה, וכן בגמרא דיני קידוש הובאו בפסחים ודיני הבדלה כאן בברכות.

עד אימתי הוא מברך - מלשון 'הוא' משמע שהוא המשך הדין הקודם במי ששכח לברך, ויתכן שמרמז שלכתחילה יברך מייד שזריזין מקדימין למצוות.

עונים אמן אחר ישראל המברך - צ"ב למה נזכר כאן דיני אמן, יתכן כיוון שכאן נשלם ברכות הנהנין.

א - סדר ברכות הקידוש

ב - סדר נטילה ומזיגה

ג - מקום הנחת המפה   ז - חזרה למקום האכילה, עד מתי מברך

ד - סדר כיבוד ומים אחרונים

פרק ט - ברכות השבח וההודאה

פרקים ו-ח עסקו בברכות הנהנין, ופרק זה עוסק בברכות השבח וההודאה ונוסף בו כמה דיני תפילה ומקדש כדלהלן. מתחיל בברכות השבח הנוגעות לכלל, ומסיים בברכות ההודאה של הכלל והפרט.

שעשה ניסים, שעקר ע"ז - המשותף להם שהברכה קשורה למקום.

על שמועות רעות - הובא בין הטוב והמטיב לשהחינו משום שתלוי בשמיעה כבשורות טובות.

בנה בית חדש - הובא במשנה בפני עצמה, משום שעד כאן עסק בברכה על מקרים שאירעו וכאן עוסק בברכה על מעשה שאדם עושה, וכן עד כאן עסק בברכה הנוגעת לרבים וכאן נוגע ליחיד.

הצועק לשעבר - יתכן שנשמך למברך על הרעה מעין הטובה שמברך לפי עכשיו ולא לפי העתיד, וכן לא יתפלל על מה שעבר.

הנכנס לכרך - יתכן שאגב צועק לשעבר שאינו ראוי, שונה נכנס לכרך שצועק לעתיד לבוא.

חייב אדם לברך על הרעה - הובא אגב ברכת שמועות רעות, ודורש את כל פסוק 'ואהבת' בשביל הסיפא בכל מדה ומדה וכו'.

לא יקל את ראשו, לא יכנס להר הבית - אגב שעסק באהבת ה' עוסק ביראת ה' ומקדשו, וכן נסמך לחותמי ברכות במקדש שעוסק בדיני ברכות.

והתקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם - הובא אגב תקנת "מן העולם עד העולם", או משום שהוא מעין הברכות, שמברך חבירו בשם.

סיום המסכת - בחתימת מסכת ברכות נזכר דין "חותמי ברכות". הדין האחרון הוא שאילת שלום, יתכן משום המשנה בסוף עוקצין "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא שלום", ואיתא במסכת דרך ארץ פרק השלום "אמר ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, גדול השלום, שכל הברכות והתפלות חותמין בשלום, קרית שמע חותמה בשלום ופרוס סוכת שלומך, ברכת כהנים חותמה בשלום שנאמר וישם לך שלום, וכל הברכות חותמין בשלום עושה שלום במרומיו". יתכן שסמך שלום לשלום בתחילת פאה "והבאת שלום בין אדם לחבירו".

ברכות השבח וההודאה

א - ברכות ניסים ועקירת ע"ז

ב - שינויי ופלאי הטבע, גשמים, בשורות טובות

ורעות

ג - שהחינו, צועק לשעבר

ד - תפילות הנכנס לכרך

ה - ברכת הרעה כטובה, מורא מקדש, ברכות

במקדש, שלום חבירו בשם.